

**MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT**

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT

BUDAPEST 📍 2019

Fotók: MTA KIK, Velican-Patrus Dóra, Láng Klára
Tördelés és grafika: Vas Viktória
Korrektor: Budai-Király Tímea

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ
Felelős kiadó: Monok István főigazgató

ISBN 978-963-7451-44-7

Nyomta az Alföldi Nyomda Zrt.,
4027 Debrecen, Böszörményi út 6.
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

Köszöntő	6
A könyvtár története	9
A gyűjtemény	
Törzsgyűjtemény	14
Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye	18
Keleti Gyűjtemény	28
Akadémiai Levéltár	33
Kutatástámogatás	
A nyílt hozzáférésű publikálás támogatása	35
Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program	36
Magyar Tudományos Művek Tára	39
Tudományelemzés	40
Könyvkiadás	43
Kulturális rendezvények	44

KÖSZÖNTŐ

„Midőn ezt írtam, tiszta volt az ég...” Jelel 19. századi költőnk (Vörösmarty Mihály) akkor írta a versét, amelynek első sorát idéztem, amikor a magyar értelmiségnek is mindent végig kellett gondolni, ami saját közösségével kapcsolatos. Pesszimista vers. Mai olvasatban arra utal, hogy mindennapi teendőinket sok olyan tényező befolyásolja, amelyek nem teszik lehetővé azt, hogy saját szakmánk, hivatásunk belső logikája szerint cselekedjünk.

A könyvtárak teendői, alapításuk óta csak a legáltalánosabb értelemben nem változtak (feltárás, gyarapítás, feldolgozás, közzététel, szolgálat). A munka eszközei változnak, és az a tudás is, amely annak elvégzéséhez szükséges. A könyvtárak fenntartója is, a mi esetünkben a Magyar Tudományos Akadémia, mindig kifejezte elvárásait, mikor, milyen tevékenységre kell koncentrálni. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ – és, tegyük hozzá rögtön, Levéltár – azonban komoly, országos, sőt, nemzeti feladatokat is teljesít. Ezen feladatok közvetlen Magyarország Országgyűlésének határozata (törvény) alapján kerültek a Könyvtárba, finanszírozásuk mentén a Könyvtár közvetlenül függ a magyar kormánytól. A feladatok végrehajtása során pedig a Magyar Tudományos Akadémia Köztestülete – vagyis minden magyar kutató, aki legalább doktori tudományos fokozattal bír –, illetve az őket alkalmazó intézmények is határozati szinten beleszólhatnak tevékenységünkbe. Kötelességünk megfelelni valamennyi elvárásnak. A pesszimista vers idézését pedig az a kialakult diszharmónia okozza, amely napjainkra azok közt alakult ki – sokrétű és bonyolult módon – akiknek munkájuk segítségével meg kell felelnünk.

Könyvtárunk legújabb stratégiai terve szerint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára a magyar tudomány könyvtárává válik a közeli jövőben. Ez az elhatározás csak úgy fogalmazódhatott meg bennünk, hogy a könyvtári világ Janus arcúsága mentén, az egyik arc, amelyik a digitális világban formálódott, ebbe az irányba fordította a gondolkodásunkat. Lehetővé tette, hogy ebbe az irányba forduljunk. A magyar tudomány valamennyi eredményét

összegyűjteni ugyanis csak digitálisan elképzelhető. A magyar írott és nyomtatott tudományos örökség digitális másolatai, és természetesen a kortárs eredmények összegyűjtése egyik kiemelt, országos, és ezen túlmutatóan nemzeti feladatunk. Utóbbi azt jelenti, hogy bárhol a világban, magát magyarnak valló tudós munkásságának dokumentálását, műveinek a megőrzését is feladatunknak tudjuk. Ahhoz azonban, hogy legyen mit számba venni, kiemelkedően fontos a nemzetközi tudomány eredményeinek megismerhetővé tétele a magyar közösségek számára. Könyvtárunk felelőssége az, hogy a kutatókórházak, az egyetemek, és bármely kutatói közösség ezekhez költséghatékonyan hozzáférjen. Könyvtárunk már az 1960-as évektől kezdődően egyik élharcosa volt annak a tevékenységnek, amely a magyar tudományos teljesítmény értékelését a nemzetközi szokások szerint teszi lehetővé. Napjainkban ez nem csupán törvényben előírt feladatunk, hanem a tudományos eredményességet elemző szervezeti egységünk az Európai Unió egyik kiválósági központjává vált.

A Könyvtár, mint intézmény, szerepet kapott napjaink legfontosabb tudományos mozgalmaiban is. A nyílt hozzáférés (open access) biztosítása a teljes társadalom számára az alapja lehet annak, hogy állampolgári tudományosságról (citizen science) beszélhessünk majd a jövőben. Sok érv szól amellett, hogy a könyvtár múzeummá válik, emlékezet helyé. Az az emlékezet, amely könyvtárunkban a lassan kétszáz éves fennállása alatt felhalmozódott, nem csupán a Magyar Királyságban egykor élt kulturális közösségek emlékezte, hanem a világ sok népcsoportjáé. Az európai nyomtatott és kézírásos örökség mellett a belső-ázsiai, a kínai, a tibeti, a török, az arab népeké éppen úgy, mint a perzsáké. Ennek az emlékezetegyüttesnek a könyvtári feldolgozása mellett a Könyvtár bekapcsolódik a tudományos feltárásába, és komoly erőfeszítéseket tesz azért, hogy a tudományos eredmények elterjesztése (disszemináció) és a kulturális emlékezet megismertetése céljából kiállításokon is bemutassa kincseit.

Vörösmarty Mihálynak az első sorban idézett verse így fejeződik be:
„Kérjétek meg akkor ezt a vén kacért, / hová tevé boldogtalan fiait?”

Szeretnénk, ha a jövő generációk tudós tagjai jó kedvvel tudnák megállapítani, hogy a Könyvtár élt a lehetőségekkel, és nem tékozolta el a rá bízott javakat. Azt is szeretnénk, hogy a fenntartónk, és a munkánkat közvetlenül befolyásolók is azzal a felelősséggel gondoljanak a Könyvtárra, hogy végül, velünk együtt, a jövőnek kell elszámolnunk.

Budapest, 2019. július 10. Monok István

✿ A KÖNYVTÁR TÖRTÉNETE

Az 1825 novemberében megalapított Magyar Tudományos Akadémiát és alig fél évvel később létrehozott könyvtárát a hazafias bőkezűség hívta életre a haladás és a művelt nemzeti polgárság fejlődésének elősegítésére. A Tudós Társaság első alapszabályában lefektetett fő célja a magyar nyelv ápolása volt, új tudományos és szépirodalmi művek közzétételének és fontos külföldi szakmunkák magyarra fordításának támogatásával, a magyar és magyar vonatkozású oklevelek, kéziratok, nyelvemlékek felkutatásával, megszerzésével és megjelentetésével, továbbá nyelvészeti kutatások elindításával. Célkitűzései között a nyelvápolás mellett pályázatok meghirdetése, a megjelent legjobb művek jutalmazása, kéziratok, folyóiratok és évkönyvek kiadása is szerepelt. Mindezen feladatok ellátásához szükség volt saját, külön könyvtár létesítésére.

A pozsonyi országgyűlés alsó táblájának 1826. március 17-i ülésén Szatmár vármegye követe közvetítette gróf Teleki József (1790–1855) – az Akadémia leendő első elnöke – és családja elhatározását, hogy a „Magyar Tudományos Intézetnek” ajánlják fel közel 30 ezer kötetes könyvtárukat. Az országgyűlési jegyzőkönyvben olvasható alapítóirat a következőképpen indokolja, hogy a Tudós Társaságnak miért van szüksége önálló könyvtárra:

„Hogy a nemzeti nyelv előmozdítására és ez által a tudományok művelésére felállítandó [...] Tudós Társaság a maga feladatának a rábizottakban ohajtott eredménnyel meg bírjon felelni, nagy mennyiségű irodalmi segélyekkel, első sorban pedig nagyobb könyvgyűjteményekkel látandó el. Nem tagadhatom ugyan, hogy a Nemzeti Múzeum [...], valamint egyszersmind a pesti kir. tud. egyetem könyvtára ebben a tekintetben szép eszközökben bővelkednek; amaz azonban saját rendeltetésénél fogva kiváltképen Magyarországra korlátozva, emez a szükséges pénzalap hiánya miatt szűkebb korlátok közé szorítva, az emberi ismeretek óriási mezején mindmaig sok kívánni valót hagynak fenn. – Ennélfogva alólírott és érdekelt feleim főképp ettől a szemponttól, de egyszersmind a közjó előmozdításának vágyától indítva és a Haza iránti legédesebb szeretettől lelkesítve, a mi jelentős könyvtárunkat [...] a nevezett társaságnak és a haza összes polgárainak használatára szenteltnek és felajánlandónak határoztuk [...]”

Szabadpolcos könyvtári belső az 1890-es évekből

Bár a könyvtár 1831-ben az Akadémiával egyszerre kezdte meg működését, a Teleki-könyvtár átadására csak 1844-ben kerülhetett sor. A gyűjteményt sokáig nem tudták megfelelően elhelyezni, ezért az hosszú ideig a Teleki család Szervita téri palotájában maradt. Végül a szükséges rendező és feldolgozó munka után a mai Petőfi Sándor utca 3. szám alatti Trattner-Károlyi-házban nyitotta meg kapuit az Akadémia tagjai és más tudósok számára. A könyvtár 1844. december 23-i megnyitására írta Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című költeményét. Az Akadémia könyvtárának első, a Telekiek által kinevezett vezetője (főkönyvtárnoka)

Hunfalvy Pál (1821–1888) lett 1850-

ben. Ekkorra elkészült a Teleki-könyvek katalógusa, s már 50–60 ezer kötetet számlált a gyűjtemény, melynek korszerű működési elveit, használatát először Toldy Ferenc titoknok szabályozta 1848-ban kiadott könyvtári *Utasításával*. A főkönyvtárnok vezetésével új, egységes szakrendszer és katalógusrendszer felállítására került sor.

Az intézmény történetében kiemelkedő fontosságú az 1865. esztendő, amikor Friedrich August Stüler (1800–1865) tervei alapján felépült az Akadémia palotája, melynek földszintjén a könyvtár is megfelelő helyet és felszerelést kapott. Külföldi könyvek és folyóiratok vásárlása, a különböző tudományos társaságokkal, akadémiákkal létesített cserekapcsolatok, és a magyar kötelezpéldány-szolgáltatás biztosította az általános gyűjtőkörű állomány kiépítését. A kéziratár kialakítása a könyvtár megalapítása után megkezdődött, de csak 1865-ben lett önálló gyűjtemény Rómer Flóris (1815–1889) régész, művészettörténész vezetésével.

1865-ben jött létre a Könyvtári Bizottság, melynek elnöke Toldy Ferenc, tagja pedig Arany János, Budenz József, Horváth Cyrill, Hunfalvy Pál, Jedlik Ányos, Pauler Tivadar, Petzval Ottó és Wenzel Gusztáv lett. 1869-ben, Eötvös József kultuszminisztersége idején határozták meg először a könyvtár gyűjtőkörét. E szerint a könyvtár gyűjti a külföldi tudós egyesületek, intézetek kiadványait, a legfontosabb tudományos folyóiratokat, szótárakat, nyelvészeti és irodalomtörténeti munkákat, enciklopédiákat és kézikönyveket, valamint a fontosabb monográfiákat.

A könyvtár egyenletes fejlődésének az I. világháború vetett véget. A cserekapcsolatok szinte teljesen megszakadtak, a háborút követő infláció miatt értékét veszítette az Akadémia alaptőkéje, és alig működött a csere alapjául szolgáló könyvkiadás. A pénzhiány és a háborús körülmények kedvezőtlenül hatottak az állományfejlesztő munkára, amit az 1929-ben az Akadémiára került Vigyázó Ferenc-hagyaték (17 ezer kötetes könyv- és ritkasággyűjtemény) is csak részben tudott ellensúlyozni. Az intézmény az erőfeszítések ellenére sem tudta megőrizni korábbi színvonalát. A II. világháborúban az állomány csak kisebb károkat szenvedett, így az épület helyreállítása után azonnal újraindulhatott a munka. Az Akadémia 1949. évi átszervezését követően a könyvtár egyik fő funkciója az Akadémia keretei között folytatott kutatások könyvtári háttérének biztosítása lett.

Sok évtizednyi tervezés és várakozás után, 1951-ben jött létre könyvtárunk másik nemzetközi hírű különgyűjteménye, a Keleti Gyűjtemény. A magyarok számára a Kelet mindig többet jelentett egyszerű földrajzi fogalomnál, hiszen a keleti származás tudata benne élt népünkben. A 19. században Európa-szerte virágzott a keletkutatás, s ez ösztönzően hatott arra, hogy Magyarországon is tudományos alapossággal vizsgálják a kérdést. A Keleti Könyvtár az Akadémia palotájának földszintjén nyílt meg, s ettől kezdve az orientalisztika alapkönyvtára Magyarországon. Megformálása, beleértve az olvasóterem keleties hangulatú kialakítását is, elsődlegesen Rásonyi László turkológus érdeme, aki 1951 és 1961 között állt a gyűjtemény élén.

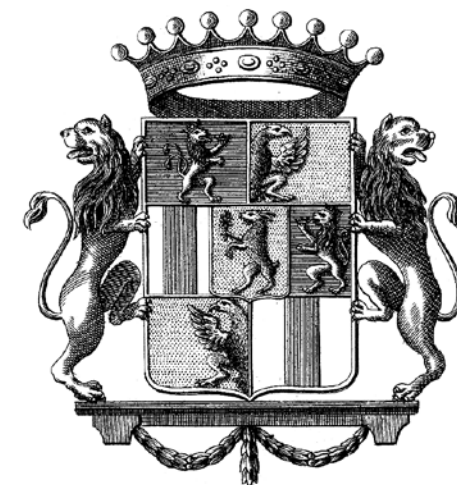
1981-ben, hazánkban az elsők közt a könyvtárban kezdődött el a számítógépes szakirodalmi téma- és idézettség-figyelés, valamint ehhez kapcsolódóan a tudományometriai kutatások. A sokasodó feladatok, a nagy ütemben gyarapodó állomány már a hatvanas években elhelyezési gondokat vetett fel, amelyekre megoldást csak egy önálló épület hozhatott. Több, meg nem valósult terv után az 1863–64-ben épült Arany János utca 1. szám alatti akadémiai bérházat építették át könyvtárrá 1985 és 1988 között. A könyvtár új épülete 1988 novemberében nyílt meg az olvasók előtt. A különgyűjtemények továbbra is az Akadémia palotájában maradtak. A következő évtizedekben a számítástechnika és az internet térhódításával a könyvtári munka és a szolgáltatások is jelentősen átalakultak. 1992 óta épül a könyvtár online katalógusa, az ezredfordulótól pedig egyre több elektronikus tartalom lát napvilágot, háttérbe szorítva a nyomtatott folyóiratokat. Az országos EISZ program keretében és saját előfizetések révén számos nemzetközi online adatbázis vált elérhetővé az olvasótermekben. A könyvtár fő

A könyvtár megalapításának emléktáblája. Marschalkó János (1818–1877) munkája.

törekvése, hogy a hagyományos dokumentumok mellett a kutatásban mind fontosabb elektronikus források beszerzésével sokoldalúan gyarapítsa állományát, és ezzel alapítójához méltó módon szolgálja a hazai tudományos kutatást és művelődést.

2012-ben két nagy országos közfeladat került az MTA égisze alá: az Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) Nemzeti Program és a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT), melyek munkálatait a könyvtár egy-egy osztálya látja el. Ismét az intézmény keretei között működik a tudományometriai kutatásokat folytató Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály. Ezek a szervezeti változások indokolták a könyvtár nevének megváltoztatását MTA Könyvtár és Információs Központtá (MTA KIK).

C. LADISLAUS TELEKI

Vive Deo Patriae et Litteris.

Teleki László ex librise

A GYŰJTEMÉNY

Törzsgyűjtemény

A nyomtatott könyv- és folyóirat-gyűjtemény

Közel két évszázados története során az MTA Könyvtár és Információs Központ összesen 2,3 milliónál is több könyvtári egységet számláló állománya nemcsak vásárlás útján, hanem a hazai és külföldi tudományos intézményekkel, akadémiákkal, partnerkönyvtárakkal kialakított gyümölcsöző cserekapcsolatok révén is gyarapodott. 1833-ban kiadott első évkönyvét az Akadémia e sorok kíséretében küldte el külföldi tudós társaságoknak:

„A magyar tudós társaság évkönyveinek első kötetét Uraságtoknak azon érzéssel küldi meg, mely az egész emberiséget, tudományok és művészségek szeretete által köz lelki atyafiságos nagy egyesületbe vonja.”

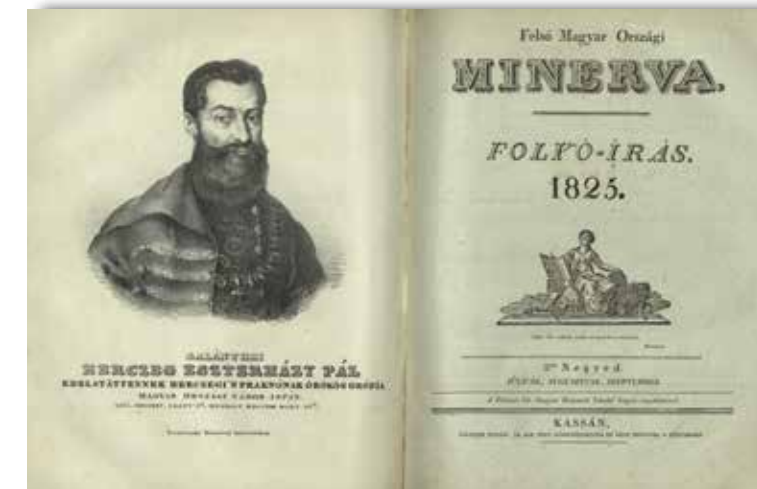
Az ennek nyomán kibontakozó kiadványcsere kezdettől fogva tudomány- és művelődéspolitikai célokat is szolgált, de elsősorban hazai tudományos eredményeink bemutatását segítette elő a nagyvilágban.

Napjainkra csökkent e beszerzési mód aránya a gyarapításban, de jelenleg is számos jelentős intézménnyel cserélünk kiadványokat. Nagyrészt e kapcsolatoknak köszönhető a rendkívül gazdag folyóirat-állomány kialakulása, valamint az is, hogy a főként tudományos monográfiákból álló könyvgyűjtemény

nyelvi igen sokszínű és számos egyedi kiadványt tartalmaz. A törzsgyűjteménybe tartoznak a Magyar Királyságban és Erdélyben 1850 után, illetve a világban 1800 után megjelent monográfiák, valamint a folyóiratok teljes gyűjteménye.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ mint országos tudományos szakkönyvtár lehetőségeihez mérten a teljesség igényével gyűjti az ókortudomány, a klasszika-filológia, a világirodalom története, a nyelvészet és az orientalisztika szakirodalmát. Gyűjtőkörébe tartoznak a külföldi tudományos akadémiák kiadványai, a tudománytörténeti munkák, a bölcsész- és társadalomtudományok referenz és enciklopédikus művei. Gyűjti a hazai tudományos kutatóintézetek kiadványait. A nagy elődök sorát folytatva napjainkban is sok adományozó gazdagítja értékes kiadványokkal a gyűjteményt. Néhány név a teljesség igénye nélkül: Arnóth József, Korvin Gábor, Anton Schindling, William J. McCormack.

A központi könyv- és folyóirat-olvasó teremben használható nyomtatott könyvállományunk több mint másfél millió kötetet számlál, a folyóiratok gyűjteménye jelenleg több mint 1000 kurrens címet tartalmaz. E hatalmas anyagban ma már egységes elektronikus katalógus segíti a tájékozódást.

A Felső Magyar Országi Minerva első száma, 1825

Digitális gyűjtemény, elektronikus források

Könyvtárunkban őrzött kulturális örökségünket nemcsak kiállításokon, hanem a világhálón is bemutatjuk. Honlapunk tematikus weblapjain jeles tudósaink, költőink intézményünkben őrzött kézíratait, leveleit tesszük közzé több nyelven, gazdagon illusztrálva, tudományos igényvel kommentálva. Hadd említsük itt meg például a Bolyai János, Radnóti Miklós, Kőrösi Csoma Sándor, Stein Aurél hagyatékát bemutató összeállításokat vagy Thomas Ender akvarelljeit a Felvidékről. Elektronikus könyvtárunkban számos külföldi online adatbázis érhető el: az EBSCO, a JSTOR, a Project Muse több tízezer igényes nemzetközi szakfolyóirat lektorált cikkeit teszi elérhetővé teljes szöveggel, ami napjainkban nélkülözhetetlen a tudományos kutatásban. Hazai digitalizált kiadványokat találhatnak olvasóink az Arcanum Digitális Tudománytárban és a Szakkönyvkiadók Társulásának SZAKTÁRS e-könyv csomagjában. Előfizetett bibliográfiai adatbázisaink közül kiemelendő a WoS, amelyben hivatkozások, idézettségi adatok segítik egy-egy kutatási témában a pontosabb tájékozódást. Az elektronikus tartalmak nagyrészt az EISZ nemzeti program támogatásával jutnak el könyvtárunkba, de előfizetünk néhány speciálisan a gyűjtőkörünkhöz kapcsolódó összeállításra is, pl. Brill's New Pauly, L'Année Philologique, Wiley ókortudományi e-könyv gyűjtemény, Encyclopedia of Islam, Gale Literary Sources). A M[e]TAK nevű metakereső segítségével olvasóink egyidejűleg kereshetnek a Könyvtár katalógusában, elektronikus gyűjteményeiben és a repozitóriumban őrzött szabadon elérhető tartalmakban.

Könyvtárlátogatás, használóképzés, Foglaljon könyvtárost!

Könyvtárunk gyűjteményének és szolgáltatásainak részletes bemutatásával igyekszünk segítséget nyújtani a digitális írástudás fejlesztésében, az eredményes tudományos kutatásban és képzésben. Várjuk egyetemi hallgatói csoportok jelentkezését oktatóik kíséretében egy-egy könyvtárhasználati bemutatóra vagy kutatásmódszertani órára. Ezeken az alkalmakon a gyakorlati tudnivalók mellett ismertetjük a csoport szakterületének könyvtári forrásait. Szívesen fogadunk más érdeklődő csoportokat is (előzetes egyeztetés alapján): látogatóinknak bemutatjuk könyvtárunk kincseit, szolgáltatásait. Minerva könyvtári kisokos nevű online platformunkon tudományterületekre bontott könyvtárhasználati útmutatót találhatnak felhasználóink. Emellett előre meghirdetett időpontokban ismertetjük integrált katalógusunk vagy egy-egy új online adatbázisunk használatát. Lehetőséget biztosítunk rövid személyes konzultációra is: Foglaljon könyvtárost! szolgáltatásunk keretében munkatársaink segítenek az irodalomkutatás első lépéseinél.

Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye

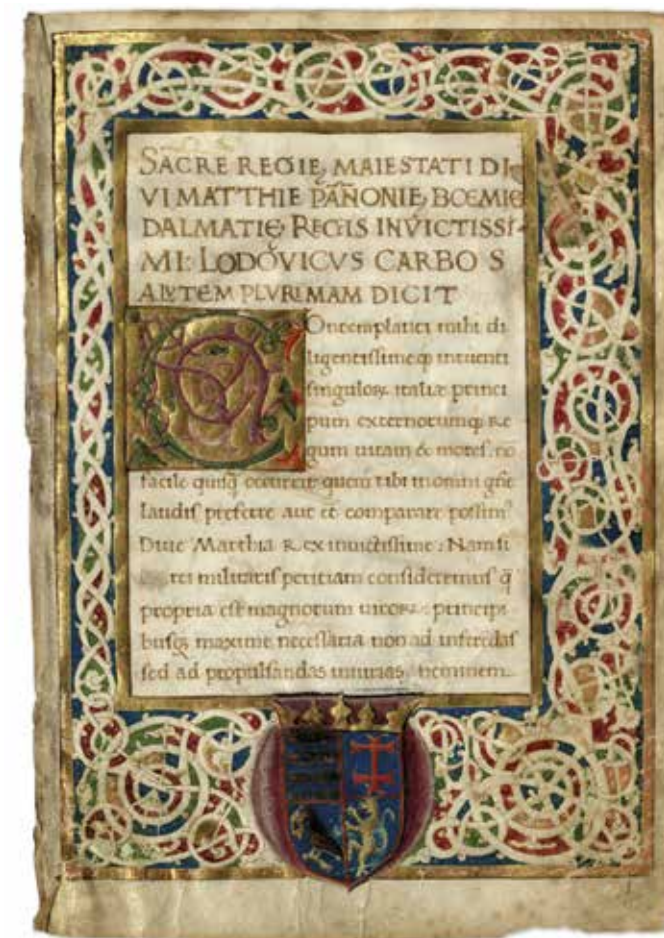

Az MTA KIK Kézirattára gyűjteményének alapját a könyvtáralapító Teleki József családi könyvtárának 600 kötetnyi kézírata vetette meg 1826-ban. A Magyar Tudós Társaság a magyar nyelv ápolása céljából alakult meg, ezért már az 1831-es nagygyűlés elrendelte a régi magyar kéziratok összegyűjtését, lemásolását. A gyűjtés során kilenc magyar kódex került az Akadémiára, s ez szolgált alapjául a legrégebbi, Magyar Codexek elnevezésű gyűjteményrészünknek, amelyben ma 84 tétel található. A leggazdagabban illusztrált kódexünk az *Érsekújvári Kódex*, melyet a Margitszigeten másoltak Domonkos-rendi apácák a mohácsi csata idején. A nyelvemlékeken kívül a 18. század végéig írott kéziratok is ide tartoznak.

A Kézirattár legrejtélyesebb darabja a *Rohonci kódex*, mely Rohoncról (Rechnitz, Burgenland), a Batthyányiak kastélyának könyvtárából került a gyűjteménybe 1838-ban. Nem tudjuk, hogy milyen nyelven, ki, mikor és hol írta. Sokan hamisítványnak vélik. Megfejtésével számosan próbálkoztak, nyelvét mondták már ősmagyaroknak, dáknak, ősi védikusnak is, de ezek közül a feltevések közül egy sem állta ki a bizonyítás próbáját.

Rohonci kódex

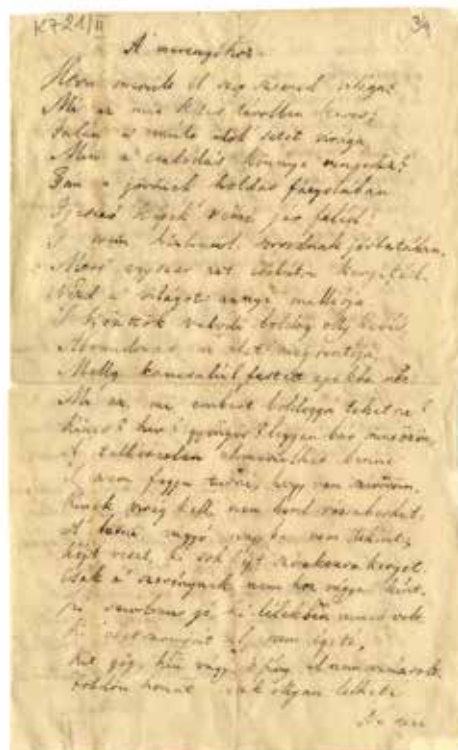
Kódexeink másik csoportja a *Latin Codexek*, amely 108 darabból áll. (Ide került kisszámú görög kódextöredékünk is.) A legnagyobb gyarapodás gróf Vigyázó Ferencnek köszönhető, aki 1928-ban a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta egész vagyonát, vele együtt 17 000 kötetes bibliofil könyvtárát, amelyben 73 kódex is volt.

Latin kódexeink legnevezetesebb darabja Ludovicus Carbo itáliai humanista *De divi Mathiae regis laudibus* című műve, amelyet az alapító Teleki József vásárolt meg a Tudós Társaságnak 1840-ben, és amely bizonyítottan Mátyás király Corvina-könyvtárában volt.

Ludovicus Carbo: De divi Mathiae regis laudibus, Ferrara, (1473-1475)

Verespataki tábla

Vörösmarty Mihály: A' merengőhöz

Ebben a gyűjteményrészben található a Kézirattár legrégebbi műtárgya, a *Verespataki tábla*. A ma Románia területén található településen (Roșia Montană) már a rómaiak korában is bányák üzemeltek, az itt előkerült 2. századból való, 1800 éves kis fatáblán latin nyelvű munkaszerződés olvasható.

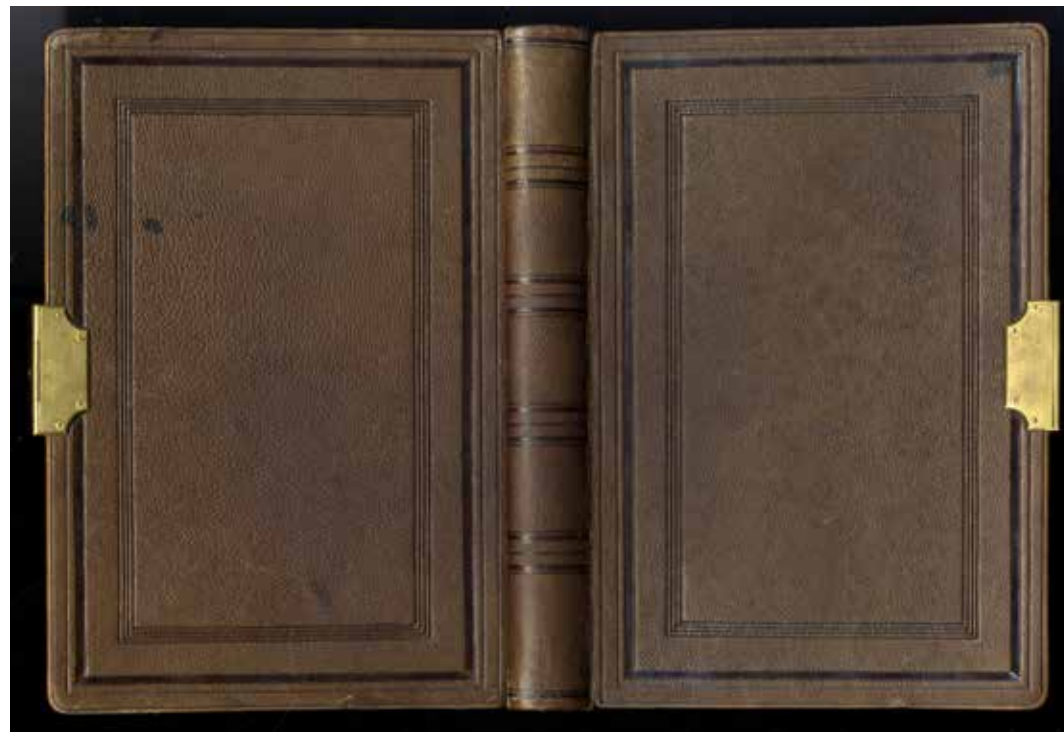
A felvilágosodás korából legértékesebb irodalmi hagyatékaink Csokonai Vitéz Mihályé, Kazinczy Ferencé és Berzsenyi Dánielé. A széphalmi mester életművének szinte minden fontosabb darabja, és levelezésének számottevő hányada a Kézirattárban található, a niklai remete verskéziratai közül *A magyarokhoz* és *A közelítő tél* a legismertebbek.

Széchenyi István, a Magyar Tudós Társaság alapítója kéziratos hagyatékát 1875-ben vásárolta meg az Akadémia, egyebek között olyan ismert műveinek autográfjait mint a *Hitel*, a *Világ* és a *Stádium*.

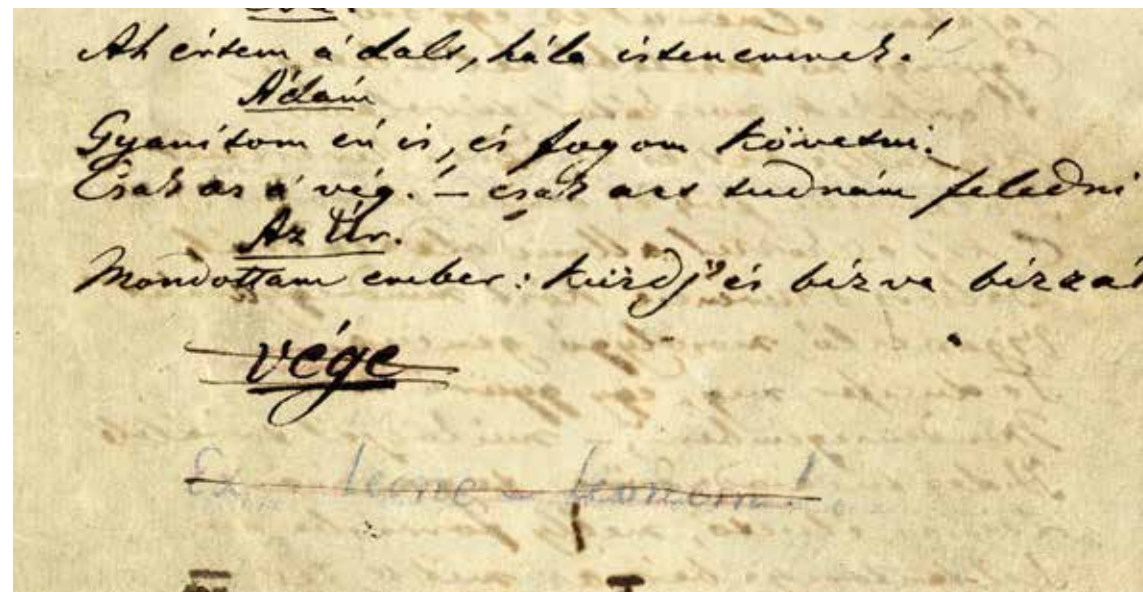
Vörösmarty Mihály szoros szálakkal kötődött az Akadémiához, hagyatékának részeként mi őrizzük a *Szózat*, *A' merengőhöz*, az *Előszó*, *Az emberek*, *A vén cigány*, a *Csongor és Tünde*, a *Gondolatok a könyvtárban* kézirátát.

Toldy Ferencnek, az Akadémia második titoknokának, a kor irodalomszervezőjének óriási levelezése bepillantást enged a reformkor szinte teljes kulturális életébe.

1865 és 1879 között Arany János töltötte be az MTA titkárának, majd főtitkárának tisztét.

Arany János Kapcsos könyvének borítója

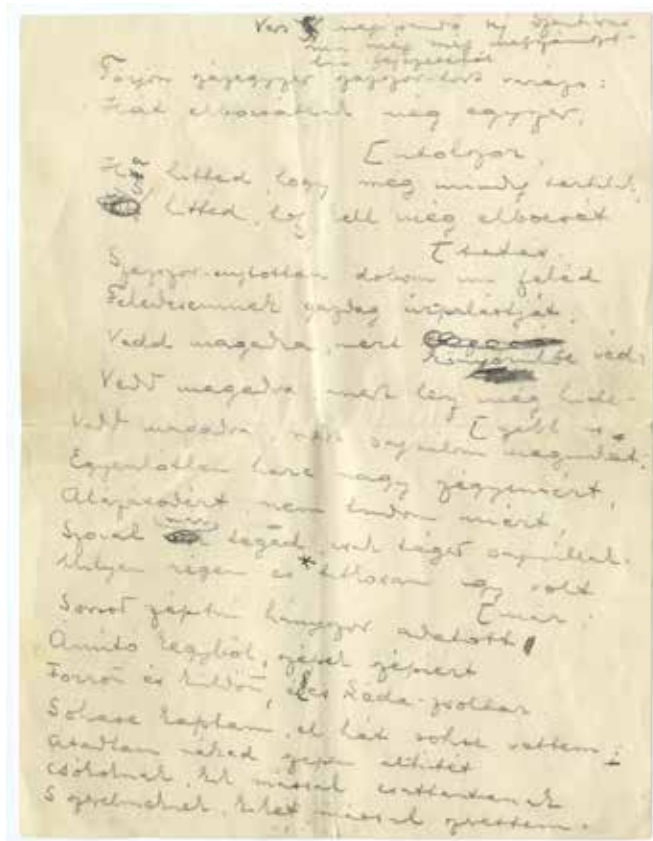

Részlet Madách Imre: Az ember tragédiája kéziratóból

Számos kéziratát őrizzük, egyebek között Petőfivel folytatott levelezését, *A walesi bárdok* kéziratát, a *Kapcsos könyvet*.

Gyűjteményünkben található Madách Imrétől *Az ember tragédiája*. A *Tragédia* eredeti kézírata már önmagában is felbecsülhetetlen érték, amit még tovább növelnek a szöveget gondozó Arany János saját kezű javításai, javaslatai.

A huszadik századi irodalmi hagyatékok közül elsőként az Ady Endre-gyűjteményt kell említeni, benne a Léda-szerelmet lezáró *Elbocsátó, szép üzenet* autográfját. Veres Péternek, Kosztolányi Dezsőnek, Szabó Lőrincnek, Pilinszky Jánosnak, Radnóti Miklósnak majdnem teljes hagyatéka gazdagítja a Kézirattárat. Gyűjteményünk páratlan darabja, a *Bori notesz*, amely az abdai tömegsír exhumálásakor került elő a mártírhalált halt Radnóti kabátzsebéből.

Részlet Ady Endre: *Elbocsátó szép üzenet* című verséből

Illyés Gyula hagyatéka azért különleges, mert 2013-ban a kéziratokkal együtt a költő szinte teljes könyvtára, valamint fotók, hangzó- és videóanyagok is hozzánk kerültek. Ez a legteljesebb irodalmi hagyatékunk.

A Kézirattár állományának túlnyomó része magyar vonatkozású, de szép számban vannak benne értékes idegen nyelvű dokumentumok is. Itt van a világ negyedik legnagyobb Goethe-gyűjteménye, az úgynevezett Elischer Boldizsár-féle gyűjtemény: 40 db Goethe-autográf vagy teljes egészében a német génusz kezétől származik, vagy az aláírásával látta el őket.

Az írói hagyatékok után a tudós hagyatékokról is szólni kell.

Bolyai Jánostól, a nemeuklideszi geometria felfedezőjétől számos kéziratot őrzünk, a legértékesebb korszakalkotó művének, az 1831-ben megjelent *Appendix* első kiadásának azon példánya, amelynek egyik címlapja édesapja, Bolyai Farkas kezétől származik, a másik pedig magától Bolyai Jánostól, csakúgy, mint a lapszéli jegyzetek, javítások és a geometriai ábrák. Az *Appendix* e példánya 2009-ben felkerült az UNESCO Világemlékezet Listájára.

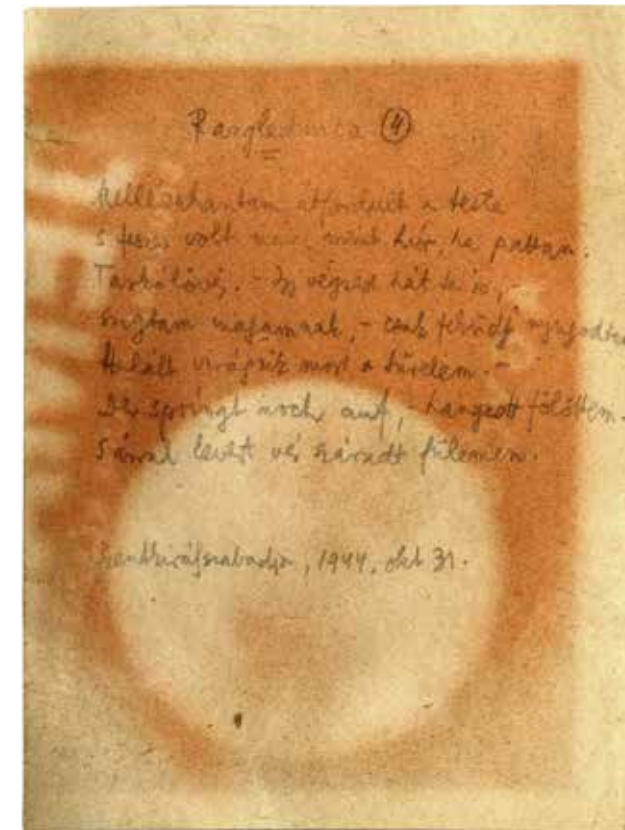
Eötvös Loránd 1889 és 1905 között töltötte be az Akadémia elnöki tisztét; hagyatékának jelentős része is a Kézirattárba került, amelynek egy tétele, az 1928-ban kiadott *The Small Original Eötvös Torsion Balance* című kereskedelmi brosúra – másik két dokumentummal együtt – 2015-ben szintén felkerült az UNESCO Világemlékezet Listájára.

A 20. század világhírű magyar, magyar származású és külföldi természettudósaitól, Neumann Jánostól, Bay Zoltántól, valamint a Nobel-díjas Wigner Jenőtől és Szent-Györgyi Alberttől, Albert Einsteintől és Werner Heisenbergtől is számos levelet, kéziratot őrzünk. Az ugyancsak Nobel-díjas Gábor Dénesnek, a holográfia feltalálójának gyermekkori vázlatfüzetét 2008-ban kaptuk ajándékba.

A társadalomtudósok közül Fülep Lajos művészetfilozófusnak és Bibó Istvánnak, a magyar politikai gondolkodás klasszikusának szinte teljes kézíratos hagyatéka a Kézirattár állományában van.

Aki a Kádár-rendszer irodalompolitikáját első kézből szeretné tanulmányozni, nem kerülheti meg a Kézirattárat, Aczél György, Király István, Sötér István, Nagy Péter terjedelmes hagyatékát.

2015 májusában a Kézirattárba kerültek Lukács György filozófusnak, korábban a Lukács Archívumban őrzött kézíratai és levelezése is.

Radnóti Miklós utolsó verse, a *Razglednica (4)* kézírata a Bori noteszből

Ugyancsak itt találhatóak ma az akadémiai pályázatokra 1949 előtt benyújtott pályaművek és bírálataik, továbbá az Akadémia Történeti Bizottságának támogatásával külföldi könyvtárakban és levéltárakban másolt magyar vonatkozású oklevelek, forrásanyagok is.

A Régi Akadémiai Levéltár (RAL) közel 120 ezer dokumentumot felölelő gyűjteménye az Akadémia megalapításától az 1949. évi átszervezésig terjedő, a Tudós Társaság napi működésére és az akadémiai ügyek intézésére vonatkozó iratanyagot tartalmazza, továbbá a könyvtár régi irattárát is. Ez az anyag részben cédulakatalógus, részben a korabeli iktató- és mutatókönyvek segítségével kutatható.

Méretét tekintve a Kézirattár egyik legnagyobb, ma is gyarapodó állománya a több mint 20 ezer kötetet számláló kandidátusi és akadémiai doktori disszertációk sorozata. A sorozat 2013 után állományunkba került disszertációit a könyvtár repozitóriumában (REAL) teljes szöveggel el lehet érni.

Külön csoportot alkot a 18–19. századi kéziratos térképek, a kódexek és nyomtatványok töredékeiből álló gyűjtemény, az akadémikusokról, írókról, költőkről és művészekről készült érmék kollektója, továbbá a régi könyvtári szakrendből kiemelt, különösen értékes kéziratok gyűjteménye.

Régi és ritka könyvek

A gyűjtemény alapját az 1501 előtt nyomtatott ősnymtatványok és az 1711 előtti régi magyar könyvek alkotják. Az ősnymtatványok jelentős része (409 mű) a Telekiek adományaként került az Akadémia birtokába. Gróf Teleki József vásárlásokkal később is gyarapította az alapgyűjteményt, például Kresznerics Ferenc nyelvész könyvtárával, amely 88 kötettel növelte az *incunabulumok* állományát. A magánemberek és intézmények ajándékaival a 19. század végére mintegy 500 tételesre nőtt kollektió, melynek első nyomtatott katalógusa – Hellebrant Árpád munkája – 1886-ban jelent meg. A következő években – elsősorban Ráth György és Vigyázó Ferenc végrendeletének köszönhetően – több mint kétszeresére duzzadt a gyűjtemény, melynek jelenlegi rendjét Csapodi Csaba (1910–2004) alakította ki a II. világháború után. Miénk a második legnagyobb hazai ősnymtatvány-állomány, amely közel 1200 darabból áll. Közülük 5 példány unikum, tehát egyedül az Akadémia Könyvtárában található meg a világon, míg másik 6 *incunabulum* teljessége vagy rendkívüli ritkasága miatt számíthat különleges

prophetas in babilone. Quia hec dicit dñs ad regem q̄ sedet sup soliu dauid ⁊ ad omne pplu habitatorem urbis hui⁹: ad fratres vestros qui non sunt egressi vobiscu in trāsmigrationē. Hec dicit dñs exercitū. Ecce mittā in eos gladiū et famē et pestem: et ponā eos quasi ficus malas q̄ comedi non possunt eo q̄ pessime sint: et psequar eos in gladio et in fame et in pestilentia. Et dabo eos in vegetationē uniuersis regnis terre in maledictionem ⁊ in stuporem ⁊ in sibilū ⁊ in opprobrium rūtis gentib⁹ ad quas ego eiec̄ eos: eo q̄ non audierunt verba mea dicit dñs que misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte cōsurgens et mitto: et non audistis dicit dñs. Vos ergo audite verbū dñi omnis trāsmigratio quā emisi de iherusalē in babilonē. Hec dicit dñs exercitū deus isrl̄ ad abab filiū thulie ⁊ ad sedechiā filium maalie qui pphetant vobis i nomine meo mendaciter. Ecce ego tradā eos in manus nabuchodonosor regis babilonis: et perciet eos i oculis vestris. Et assumetur eē eis maledictō omni trāsmigratiōi iude que est i babilone dicitū. Donat te domin⁹ sicut sedechiam ⁊ sicut abab quos fecit rex babilonis in igne: pro eo q̄ fecerunt stulticiam in israhel et mechati sunt in uxores amicorū suorū: et locuti sunt verbū in nomine meo mendaciter qđ non mādau eis. Ego sum iude⁹ et testis dicit dñs. Et ad seneiā neelamiten dices. Hec dicit dñs exercitū deus israhel. Pro eo q̄ misisti in noie meo libros ad omne pplm qui ē in israhel et ad sophoniā filiū maalie sacerdotē et ad uniuersos sacerdotes dicens: dominus dedit te sacerdotem p ioiade

sacerdote ut sis dux in domo domini sup omne virū arcepticiū ⁊ pphetantē ut mittas eum in neruū et in carcerem. Et nūc quare non inceptasti iheremiam anachoritem qui pphetat vobis? Quia sup hoc misit in babilonem ad nos dicens. Longū ē: edificate domos et habitate: et plātate ortos ⁊ comedite fructus eorū. Legit ergo sophonias sacerdos libru istū in aurib⁹ iheremie prophete. Et factum est verbū dñi ad iheremiam dicens. Mite ad omnem trāsmigrationē dicens. Hec dicit dñs ad seneiā neelamiten. Pro eo q̄ prophetauit vobis seneias et ego nō misi eū: ⁊ fecit vos cōfidere in mendacio: idcirco hec dicit dñs. Ecce ego visitabo sup seneiam neelamiten ⁊ super semen eius. Nō erit ei vir sedens i medio ppli hui⁹: et non videbit bonū qđ ego faciā p̄lo meo ait dñs: quia p̄uaricationē locut⁹ ē adūsus dñm. **XXX**
Noc verbū qđ factū est ad iheremiam a dño dicens. Hec dicit dominus deus israhel dicens. Scribe tibi omnia verba que locutus sum ad te in libro. Ecce tū dies veniūt dicit dñs: ⁊ cōuertā conuersionē ppli mei israhel et iuda ait dñs: et cōuertā eos ad terrā quā dedi patrib⁹ eorū et possidebūt eā. Et hec verba que locut⁹ est dñs ad isrl̄ et iudā: quoniā hec dicit dñs. Vocem rectoris audiui⁹: formido: ⁊ nō ē pax. Interrogate ⁊ videte si generat malculus. Quare ergo vidi omnis viri manus supra lumbū suū quasi parrucit⁹? Et cōuerte sunt uniuerse facies in auruginē. Ve quia magna dies illa nec est s̄sis ei⁹: tempusq; tribulationis est iacob: et eē ip̄o saluabitur. Et erit in die illa ait dñs exercitū contexam iugū eius de collo tuo: ⁊ vincula eius

érdeklődésre. Az ősnymtatványok elektronikus és nyomtatott katalógus segítségével kutathatók.

A régi magyar könyvek legfontosabb beszerzései között kell említeni Jancsó Imre 1850-ben megvásárolt könyvtárát, Ráth György mintegy 2400 kötetes hungarica-gyűjteményét, illetve a Vigyázó-könyvtár régi magyar könyveit. A régi magyar és magyar vonatkozású könyvek számára hozták létre a Régi Magyar I, II, III, IV szakcsoportot. Régi magyar könyvből jelenleg több mint 6600 található az osztályon.

1954-ben kezdődött meg az 1800 előtti külföldi, illetve az 1850 előtti magyarországi

Thuróczy János: Chronica Hungarorum (Brünn: Konrad Stahel – Matthias Preinlein, 1488. március 20.)

Hartmann Schedel: Liber Chronicarum (Nürnberg: Anton Koberger, 1493. július 12.) Buda látképe

nyomtatványok áttemelése a nagyraktári állományból. Ide került minden olyan régi szakból kiemelt, illetve újonnan beszerzett könyv, amelynek őrzése különös gondot igényelt. Az 1800 előtti külföldi nyomtatványok állományán belül önálló csoportot alkotnak az 1500 és 1550 között nyomtatott antikvák, melyek száma ma 1200 körül van. Itt kapnak helyet azok a muzeális könyvek is, amelyeket egykori tulajdonosaik személye vagy autográf bejegyzéseik tesznek értékessé, de ide kerülnek olyan, korábban önálló gyűjteményekbe sorolt művek, mint a Széchenyi-Múzeum és a Bolyai-gyűjtemény tételei, sőt a különösen gazdagon illusztrált vagy az értékes kötésű nyomtatványok is.

A gyűjteménynek ez a része ma közel 18 ezer kötetet számlál. Az állományról elektronikus, illetve betű- és időrendi cédulakatalógus segítségével tájékozódhatunk.

Stein Aurél

Kégl Sándor

Keleti Gyűjtemény

A gyűjtemény kialakításakor Rásonyi László (1899–1984) válogatta össze az Akadémiai Könyvtár régi szakaiból az orientalisztika tárgykörébe tartozó anyagot. Ily módon a modern könyvek mellett ide kerültek azok az antikvák és 17–18. századi régi könyvek is, amelyek keleti témájúak, illetve nyelvűek. A könyveken kívül itt található az ország legteljesebb, sok esetben unikális keleti folyóirat-állománya és kéziratgyűjteménye. A folyóiratok közül számos az alapítása óta folyamatosan jár. A Keleti Gyűjtemény több mint félévszázados története során tovább gyarapodott vásárlás és nemzetközi cserekapcsolatok, valamint ajándékozás révén. Állománya ma mintegy negyedmillió kötet könyv, 1200 különféle folyóiratcím, a kéziratok és fanyomatok száma pedig meghaladja a 15 ezret. Az olvasóteremben az ókori és a modern Keletre vonatkozó legfontosabb kézikönyvek és folyóiratok szabadpolcos elhelyezésben állnak az olvasók rendelkezésére.

Goldziher Ignác

Holló Barnabás Kőrösi Csoma Sándor szobra

Folyamatosan gyarapodó keleti vonatkozású könyvállományunk olyan ritkaságokkal büszkélkedhet, mint a magyar származású Ibrahim Müteferrika nyomdájának török ősnyomtatványai, az arab írásos könyvnyomtatás korai korszakának számos dokumentuma, valamint az évszázadok folyamán Európában a térséggel kapcsolatban megjelent utazási irodalom ritka példányai.

A kéziratok között egyaránt megtalálhatók történeti jelentőségű unikumok, tudománytörténeti források, illetve felbecsülhetetlen művészi értékű, illuminált kódexek. A legrégebb kézirat a *Misna*, az úgynevezett *Codex Kaufmann*, amely héber nyelven a hagyományos zsidó törvényirodalmat tartalmazza a 2. században megszerkesztett formában.

Féltve őrzött kincs a világ egyik legszebb héber könyvének tartott *Haggáda*, amely a 14. századi Katalóniából származik.

A perzsa kéziratok közül a legkorábbi datált mű az 1319-ben másolt mesegyűjtemény, a Kégl Sándor (1862–1920) hagyatékából származó *Kalila va-Dimna*. A jeles perzsa eposz, a *Sáhnáme* négy kéziratosa példány is megtalálható itt. A török gyűjteményben található a ma ismert legkorábbi *Feredzs bad es-sidde* mesegyűjtemény 1451-ből, valamint a magyar történelem egyik forrásműve, az 1542 körül

keletkezett, a szerző kézírásában, egyetlen példányban fennmaradt *Tárik-i Üngürüsz*. Az arab kéziratok közül kiemelkedik a késői mamlúk-kori Kairó könyvművészetének ritka példánya, az 1440-es években keletkezett *Tahmísz al-Burda*, amely a Mohamed prófétát dicsőítő leghíresebb költemény kiegészített változata. Az UNESCO Világemlékezet Listájára 2009-ben felvett Kőrösi Csoma-archívum képezi az alapját Közép-Európa legnagyobb, több mint 6000 művet tartalmazó tibeti kézirat- és fanyomat-gyűjteményének. E gyűjtemény tudománytörténeti szempontból legjelentősebb dokumentumai az úgynevezett Alexander-könyvek, amelyeket tudós lámák állítottak össze a tibetisztika alapítójának, Kőrösi Csoma Sándornak (1784?–1842) a buddhizmusra, illetve Tibet kultúrájára vonatkozó kérdései alapján.

A Keleti Gyűjtemény őrzi a magyar keletkutatás számos kiemelkedő tudósának kéziratosa hagyatékát. Ezek közé tartozik az európai iszlámkutatás máig legnagyobb alakja, Goldziher Ignác (1850–1921) felbecsülhetetlen értékű levelezése, a hozzá írt több mint 13 ezer levéllel. A nemzetközi érdeklődés középpontjában áll a Stein Aurél (1862–1943) gyűjtemény, amely a régész-felfedező magánkönyvtárát, kéziratait, térképeit és több mint 8000 saját fotóját tartalmazza.

A Keleti Gyűjtemény mindig is törekedett arra, hogy felbecsülhetetlen értékű kincseit az olvasókon kívül a nagyközönség elé is tárja. E cél megvalósítása érdekében rendez kiállításokat, készít digitális bemutatókat, ad ki kéziratokat. Kiterjedt nemzetközi kapcsolatai révén részt vesz mind országokon átívelő könyvtári projekteken, mind pedig orientalisztikai konferenciák rendezésében.

Misna-kézirat (Codex Kaufmann)

Kaufmann Haggáda részlet

Akadémiai Levéltár

Az Akadémia megalakulása óta gondoskodott a keletkező iratanyagának őrzéséről. Az 1825–1949 között keletkezett anyagot ma a Kézirattárban őrzik, itt is lehet kutatni, a neve pedig Régi Akadémiai Levéltár (RAL).

1949-ben a Magyar Tudományos Akadémiát átszervezték. Az Akadémia Elnöksége – az intézmény hagyományát és a többi szocialista ország gyakorlatát szem előtt tartva – döntött az önálló Akadémiai Levéltár létrehozásáról. Így jött létre 1964. január 1-jén a 48/1963. sz. elnökségi határozat alapján – az MTA Könyvtára szervezetén belül – az Akadémiai Levéltár. Feladata az 1949 után keletkezett akadémiai iratok (dokumentumok) gyűjtése, őrzése és feldolgozása lett. Az 1994-es akadémiai és az 1995-ös levéltári törvény alapján ma köztestületi levéltárként működik.

Az Akadémiai Levéltár állományának zömét az Akadémia központi testületi és hivatali szerveinek iratai alkotják, ennek alapján készült el a fondbeosztásuk is. Az 1949-es átszervezés után az Akadémia már nem szűk körű tudományos testületként működött tovább, hanem a tudományos élet országos irányító szervévé vált, és ehhez szükség volt pénzügyi, jogi és

Tárik-i Üngürüş

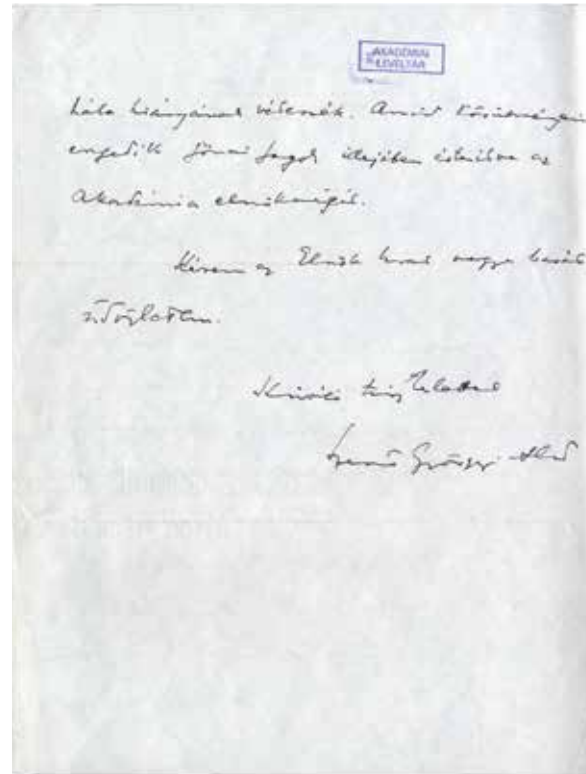
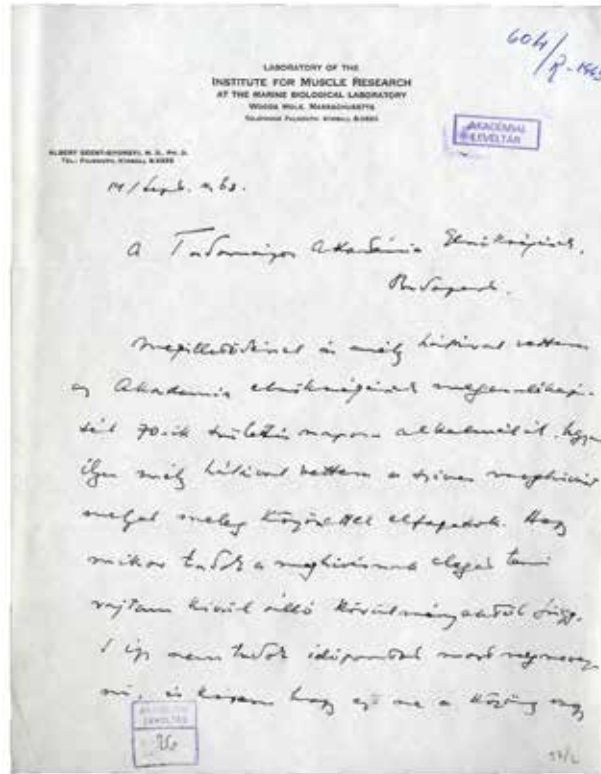
Díszített oldal Firdauszí (940 k. – 1020) Sáhnáme című eposzának 15. századi kéziratából

Képeskönyv a buddhista poklokról.

A nyílt hozzáférésű publikálás támogatása

Szent-Györgyi Albert 1963. szeptember 14-i levele az MTA elnökségének

szervezési egységekre, amelyek a hivatal (ill. a későbbiekben titkárság keretében) működtek, ezek az egységek alkotják a hivatal fondcsoport fondjait.

Az Akadémia tudományos élete kezdetektől fogva a testületben – a tudományos osztályokon – valósul meg. Az osztályok anyagában vannak az osztályokhoz tartozó bizottságok anyagai és az 1950-es, illetve az 1960-as évekből az intézeti anyagok is.

A Levéltár illetékességi körébe tartozó kutatóintézeti anyagnak sajnos csak kis része került a Levéltár állományába, azok nagyobb részét az intézetek még maguk őrzik, de a hivatali és osztályanyagokban őrzött dokumentumok között sok, a kutatóhálózatra vonatkozó irat megtalálható. A Levéltár állományában található még a közgyűlések és egyéb vezetői értekezletek iratai, továbbá néhány tudóshagyaték is (amelyek az intézeti iratokkal kerültek a levéltárba). A Levéltár 8233 darabos fényképgyűjteménnyel és 1024 darabos hangszalaggyűjteménnyel is rendelkezik.

A könyvtár egyik legfőbb célja – az MTA open access határozatával összhangban – a nyílt hozzáférésű publikálás támogatása: az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) keretében törekszik nemzeti open access megállapodások megkötésére, repozitóriumok üzemeltetésével pedig lehetővé teszi a kutatók számára munkáik online közzétételét. Digitalizálási projektek keretében biztosít közkinccsekhez online hozzáférést a nagyközönség számára. Open Journal System (OJS) szoftver üzemeltetésével támogatja nyílt hozzáféréssel megjelenő folyóiratok kiadását, Open Conference System (OCS) szoftver segítségével pedig nyílt hozzáférésű konferenciakiadványok megjelentetését. A tudományos szakirodalom szabadon olvasható példányainak használatát segíti elő az alternatív hozzáférési eszközöket ismertető információs anyagokkal, valamint a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) bibliográfiai adatbázis és a hazai repozitóriumok és webes folyóiratok közös keresőjének működtetésével.

DOI azonosítók regisztrációja

A könyvtár két ügynökség tagjaként biztosítja DOI (Digital Object Identifier) azonosító regisztrációjának lehetőségét periodikák és könyvek, valamint kutatási adatok és -gyűjtemények számára. Az egyedi, permanens azonosító használata számos szolgáltatás alapját képezi, mint például a díjfizetés ellenében olvasható szakkikkek repozitóriumban nyíltan hozzáférhető példányainak megtalálása.

Idézettség, impakt, publikáció

A Szakinformatikai Osztály 1980 óta bármely tudományterület művelői részére végez idézettségkeresést és állít össze impakt faktor listát. A kutatók megrendelhetik publikációs listájuk beépítését is a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT), mely a magyar tudományos publikációkat, illetve azok idézettségét gyűjti és tárolja, repozitóriumokkal fenntartott kapcsolata révén pedig a közlemények teljes szövegéhez is hozzáférést nyújt.

Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program

Az Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) a magyar felsőoktatás és kutatói szféra, valamint a hazai és határainkon túli magyar állománnyal rendelkező közgyűjtemények számára koordinálja online adatbázisok nemzeti licenceinek előfizetését. Az EISZ Nemzeti Program stratégiai célkitűzése a tudományos és közművelődési tartalmak szolgáltatása. A program felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, szakkönyvtárak, közkönyvtárak, levéltárak, múzeumok, államigazgatási intézmények számára biztosítja szolgáltatásait. A nemzeti programban 2019-ben mintegy 240 intézmény, köztük 25 határon túli magyar intézmény vesz részt.

Az EISZ 2001 óta intézi adatbázisok beszerzését, 2019-ben közel 60 adatbázishoz biztosít hozzáférést az intézmények számára. 2012 óta a nemzeti program az MTA Könyvtár és Információs

Központ szervezetén belül működve, 2019 óta az Akadémiai Könyvtár önálló igazgatóságaként végzi országos és határokon átnyúló feladatait. A nemzeti program központi költségvetését pályázati keretben a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) biztosítja, a programban résztvevő intézmények önrész hozzájárulásával férhetnek hozzá az adatbázisokhoz.

Az EISZ feladatai között az online szakirodalom biztosítása mellett szerepel a publikációs tevékenység támogatása. Ennek keretében több nemzetközi kiadóval kötött open access megállapodást, amely lehetővé teszi, hogy a kiadó folyóirataira előfizető intézmények munkatársai további költség és adminisztrációs teher nélkül nyílt hozzáféréssel publikálják a kiadónál elfogadott tanulmányaikat.

Az EISZ fejleszti és üzemelteti a COMPASS adatbázist, amely a Magyarországon elérhető elektronikus tudományos tartalmak keresőfelülete. A COMPASS segítségével a kutatók, felhasználók tájékozódhatnak arról, hogy az országban egy-egy cikk, folyóirat, könyv vagy adatbázis melyik intézményben érhető el online módon.

Magyar Tudományos Művek Tára

A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) nemzeti tudományos online bibliográfiai adatbázis. A magyar illetőségű tudományos kutatók és kutatóhelyek szakirodalmi munkásságában, illetve szellemi alkotásaiban megjelenő eredményeinek nyilvános, hiteles és bibliometriai/tudományometriai eszközökkel elemezhető nyilvántartása. A rendszer adatai intézményi akkreditációkhoz, doktori eljárásokhoz, pályázatok készítéséhez, értékeléséhez, statisztikák összeállításához egyaránt felhasználhatók.

Az online adatbázisba minden kutatóhely és kutató felelősen regisztrálja tudományos közleményeit, a megjelenés időpontjában hozzá csatolva a művek leírását minden magyar illetőségű szerzőhöz és kutatóhelyhez. A karbantartás, az adatkezelés elsősorban a kutatóhelyek kötelezettsége, a szerzők a szakmai tartalomért felelősek, de a szerzők saját maguk is gondozhatják műveik leírását. A központi felügyeletet, koordinációt és támogatást az MTA KIK MTMT Osztálya végzi, a csatlakozott kutatóhelyeken folyó munkát pedig lehetőség szerint a könyvtáros MTMT adminisztrátorok segítik.

Az adatbázis tudományértékelési felhasználását a közlemény bibliográfiai és besorolási adatainak nyilvántartása mellett a közlemények tudományos idézettségének rögzítése teszi lehetővé. Számon tarthatók az adatbázisban a kutatást finanszírozó pályázatok, illetve a publikációk nyílt hozzáférési (open access) állapota. Kiegészítésként rendelkezésre áll többféle tudományosztályozás, valamint a folyóiratpresztízs alapú mutatók is.

Az adatbázis a szakirodalmi kutatás fontos bázisa. Nemcsak a tudományos kiadványokat, de az azokban megjelenő tanulmányok adatait is tartalmazza. A bibliográfiai leírások mellett az internetes címek (ugrópontok) biztosítják a közlemény elektronikus változatának elérését.

Tudományelemzés

Az MTA Könyvtár és Információs Központ Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztálya (TTO) a tudomány-, illetve bibliometria, valamint kutatásértékelés- és monitoring hazai központja. A tudományelemzés külföldi bázisaihoz hasonlóan párhuzamosan végez szolgáltatási és kutatási tevékenységet. Elsődleges feladata az MTA döntéshozatali és értékelési rendszereinek, vezetői fórumainak, szervezeteinek, intézményeinek informálása szakszerű elemzési szolgáltatások, rendszeres vizsgálatok és adatszolgáltatás révén, de országos, illetve nemzetközi hatókörű feladatokat is ellát:

Kutatásértékelés, kutatásmonitoring a hazai kutatási-felsőoktatási szféra körében

A TTO kiemelt feladatköre a hazai tudományos teljesítmény bibliometriai értékelése, szerkezeti elemzése és nyomon követése. Az elemzések korszerű, a nemzetközi sztenderdeket, jó gyakorlatokat, illetve a tudományometriai kutatások mindenkori frontvonalát tükröző módszertan felhasználásával készülnek, az adatforrások széles körének feldolgozásával és minőségének ellenőrzésével.

Tudománypolitikai és tudomány-szociológiai monitorvizsgálatok

A TTO rendszeresen vizsgálja az MTA tudománypolitikai eszköztárát, kutatástámogatási programjainak eredményességét, kimeneteit, hosszú és rövid távú hatását.

Nemzetközi (uniós) kutatási projektek

Nemzetközileg elismert kutatási tevékenységének köszönhetően a TTO rendszeresen vesz részt európai kutatási projektekben, konzorciumokban.

Minőségbiztosítás, szakértői munka: “translational scientometrics”

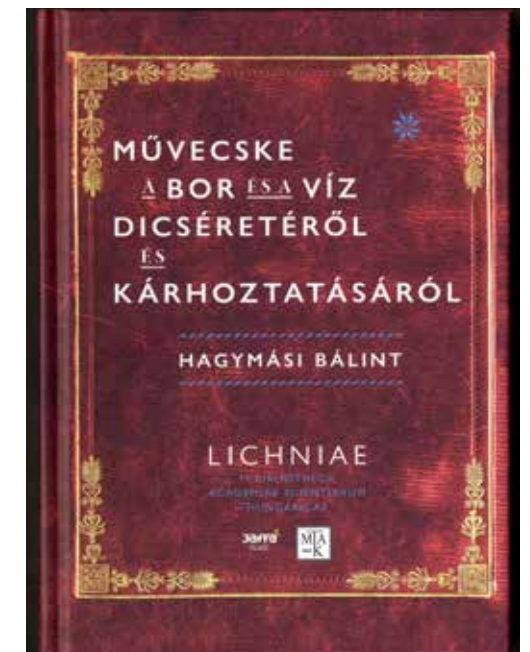
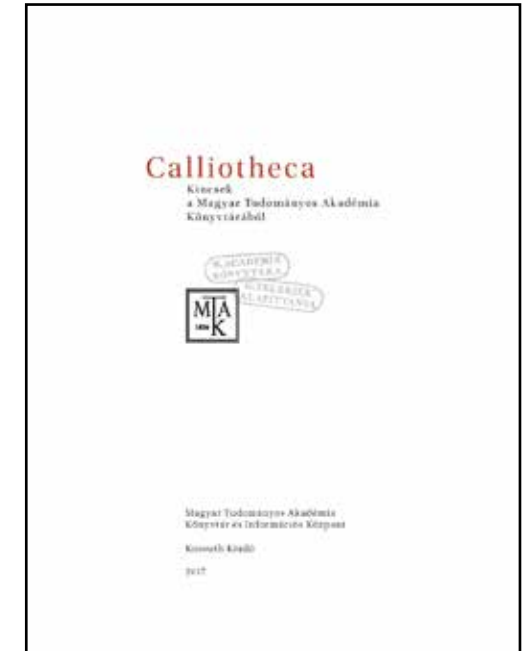
Kutatási-szakmai háttérét hasznosítva a TTO alapvető feladata az MTA és a hazai K+F-politikában érintett intézmények támogatása szaktanácsadás, szakvélemények készítése, minőségbiztosítás, illetve ismeretterjesztés formájában.

Nemzetközi együttműködés: Az MTA KIK TTO a Leuven-i Egyetem Kutatásmonitoring Centrumával (ECOOM KU Leuven) közösen megalakította a „tudomány szerkezete és rendszertana” nemzetközi kutatócsoportot, amelynek alapvető célkitűzése a tudomány-metria három korszerű kutatási irányának közös művelése: (1) bibliometriai módszerek fejlesztése a tudományos információszolgáltatás számára, (2) bibliometriai alapú tudományklasszifikációs és tudományrendszertani modellek, illetve (3) a tudománytérképezés új módszereinek kutatása. A Leuven-i kutatási centrum nemzetközi szinten meghatározó szerepet tölt be a tudomány-metria területén.

Ipar-akadémia kapcsolatok, szerződéses kutatások: A TTO módszertani és tudásbázisa a piaci szereplőkkel való sikeres együttműködésben, illetve szerződéses kutatások és szolgáltatások formájában is alkalmazhatónak bizonyult. Ennek példája a Scitec Nutrition nevű cég kutatóintézetével (Scitec Institute) 2018 folyamán kötött együttműködés, illetve stratégiai partnerség. A TTO szerepe a termékfejlesztéshez alapot adó sporttáplálkozás-tudományi tudományos kibocsátás feldolgozása, elemzése, irányainak és trendjeinek azonosítása, és kommunikációja a cég számára. Az együttműködési modellt az osztály a következő periódusban további piaci partnerekre is tervezi kiterjeszteni, illetve a szerződéses kutatásokon túl közös pályázatokban kamatoztatni.

Felsőoktatási tevékenység: A TTO a hazai felsőoktatás területén is hasznosítja szakmai és kutatási hátterét. Az Szegedi Tudományegyetemmel közösen az egyetem könyvtárinformatikai mesterszakos képzésén tudományometriai szakirányt indított el. A megfelelő szakmai munka biztosítása érdekében a TTO – az országban elsőként – 2019-ben tudományometriai szakkönyvtárat létesít Szegeden.

A Könyvtár alapítása óta arra törekszik, hogy egyedülálló állományát megismertesse a tudományos világgal és a társadalom szélesebb rétegeivel. Kiadványsorozataiban (*A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai*; *Oriental Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, *A Magyar Tudományos Akadémiai Könyvtárának közleményei*) egy-egy hagyatéokra, nyelvterületre vonatkozó nyomtatott katalógusokat jelentet meg és kiadja a könyvtárban zajló tudományos kutatások legfrissebb eredményeit. A legújabb kezdeményezés kapcsán megmutatjuk féltve őrzött kincseinket hasonló kiadásokban. A *Lichniae* sorozat köteteiben zömmel elfeledett nem magyarul ránk maradt kéziratokat, kiadványokat ismertetünk meg a nagyközönséggel. Ezeket a műveket mindig magyarázatokkal, értelmezéssel és magyar fordítással bocsájtjuk útjára.

KULTURÁLIS RENDEZVÉNYEK

A Könyvtár állományában őrzött nemzeti örökségünk részeit időszaki kiállítások keretében a lehető legszélesebb közönségnek mutatjuk be. Rendszeresen szervezett Agora programjainkkal, kerekasztal-beszélgetésekkel, könyvbemutatókkal az intézmény kulturális közösségi tér szerepét és a tudomány társadalmiasítását szeretnénk erősíteni.

